

2. Локалізацію всіх номінативних одиниць див.: Гороф'янюк І. В. Ботанічна лексика центральноподільських говірок: Матеріали до *Лексичного атласу української мови* / І. В. Гороф'янюк; [відп. ред. П. Ю. Гриценко]. – Вінниця : ПП І. Б. Балюк, 2012. – 304 с.

Список використаних джерел

1. Агапкина Т. А. Южнославянские поверья и обряды, связанные с плодовыми деревьями, в общеславянской перспективе / Т. А. Агапкина // *Славянский и балканский фольклор. Верования. Текст. Ритуал.* – М., 1994. – С. 84–110.
2. Етимологічний словник української мови : в 7 т. / [заг. ред. О. С. Мельничук]. – Т. 2 : Д – К. – К. : Наук. думка, 1985. – 571 с.
3. Меркулова В. А. Очерки по русской народной номенклатуре растений (Травы. Грибы. Ягоды) / В. А. Меркулова. – М. : Наука, 1967. – 258 с.
4. Покровский М. М. Избранные работы по языкознанию / М. М. Покровский. – М. : Изд-во АН СССР, 1959. – 382 с.
5. Сабадош І. В. Формування української ботанічної номенклатури / І. В. Сабадош. – Ужгород : Ужгород. держ. ун-т, 1996. – 192 с.
6. Шамота А. М. Назви рослин в українській мові / А. М. Шамота. – К. : Наук. думка, 1985. – 162 с.

Summary. The article presented the investigation of the Podillya's botanical names in the light of anthropometrist. These phenomena are exposed through the peculiarities of nomination and motivation of the plants' names.

Key words: anthropometrist, plants' names, Podillya's dialect.

УДК 811161.2'38:821/161/2 – 3М1/7.08

Г.В. Горох

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ТВОРІВ ЄВГЕНА МАЛАНЮКА

У статті подано лінгвістичний та стилістичний аналіз творів Євгена Маланюка. Розглянуто приклади метафори, метонімії, епітета, екфразису та лінгвістичного різноміття ліричної творчості поета.

Ключові слова: лінгвостилістичний, аналіз, метафоричні конструкції, епітет, метонімія, анафора, екфразис, образ.

Спостереження над мовним матеріалом показали, що поетичній творчості Є. Маланюка притаманне як використання традиційних дієслівних метафор, так і створення нових індивідуально-авторських метафоричних комплексів, серед яких є оновлені власним представленням дієслівні метафори, що змодельовані на основі традиційного словника поезії.

Найпоширенішими є багаточисленні метафоричні конструкції, стрижневим компонентом яких виступає перехідне дієслово, рідше – неперехідне.

У поезії Є. Маланюка дієслівна метафора виникає внаслідок:

а) персоніфікації явищ природи та реалій навколишнього світу: «диха синь» [4, 79]; «В простори сині серце проситься» [4, 109]; «очі смокчуть далеч» [4, 242];

б) перенесення якостей і характеристик одних реалій і процесів на інші в межах однієї групи типу «людина», «реалії навколишнього світу» та ін.: «Вже жовтень вилиняв до кості» [4, 93]; «Тануло небо, як віск» [4, 194]; «рожевіє дівочий сніг»; «туту, на землі, зорієш – ти» [4, 154];

в) перенесення зовнішніх ознак, фізіологічних процесів тварин на людей: «/Кармен/ гадюкою втялась в мої уста» [4, 185]; на інші реалії: «скавучать ... набої» [4, 154];

г) перенесення людських якостей на зображувані урбаністичні подробиці та предмети культурного світу людини: «ридали вагони» [4, 154];

ґ) перенесення кзистенціональних ознак (властивостей неживої природи та органічного світу) на буття людини: «зір різнув» [4, 119]; «коси п'янили» [4, 86].

У поезіях Є. Маланюка мають місце епітети з метафоричним значенням, як от: «в ліляях рук, в ліляях ніг», оригінальні порівняння: «і б'ється кров в блакитних венах, як птах під вітром весняним».

Вражає своєю несподіваністю, неординарністю переплетення порівняння з метафорою: «як іонійська колона, рожевіє дівочий сніг». Все це створює експресивно-емоційний, піднесений вишуканий тон поезії.

Архітектоніка поезій циклу «Горобина ніч» переповнена «чорними» метафорами, апокаліптичними алюзіями, співзвучна з гайдеггерівською епохою «світової ночі»: ніч глуха, і сліпа, і німа, «брами ночі», «чорна ніч», «ночі мла», «ніч катувань і зла», «сонети останніх агоній», «мертве світло вчорашньої слави», «напророкований звір», «душа окаянна». «доля-відьма», «руїни мук і болю».

У поемі Є.Маланюка «П'ята симфонія» поет чітко означає драматизм тих подій «музичні» метафори: «телефонні струни проспівали», «крицеві нотки і глухувато спокійний басок», «гра-тимуть гармати ... симфонію», які ще раз акцентують увагу на тому, що художня семантика поєми розкриває авторську вказівку не лише на поетичний зміст, а й на музичне звучання «П'ятої симфонії» Бетховена [4, 184].

Ю. Тимошенко зазначав, що «особливе місце метафори в структурі свідомості митця-гомогена можна пояснити також «естетизмом» романтиків, їх тяжінням до художньо образної мови як до форми перетворення дійсності й творення нової естетичної реальності» [7, 25].

Отже, одним із важливих засобів посилення виразності і образності, точнішої передачі психологічного стану особи чи загального фону подій є метафори, які у художньому мовленні збуджують нові уявлення шляхом несподіваної сполучуваності слів із різною валентністю. Індивідуально-авторські метафори по-новому освітлюють те чи інше явище, психологічний чи фізіологічний процес, емоційний стан людини [5].

Про символічний характер епітета *зелений* у поезії Є. Маланюка можна судити й з прикладу контрастного його використання: скитський степ обудеться, зітхне, і буйна тирса *зеленим* морем знову проросте, і побіжать *зелені* хвилі [4].

Мотив ніжності простежується і в поетичних образках із епітетом *білий*, в яких зливається і об'єктивна ознака білого кольору, і суб'єктивне переживання від споглядання його: А сад вирує в хуртовині цвіту, бушує *біла* буря пелюстків [4].

Епітети, виражені дієприкметниками, здебільшого є пасивними дієприкметниками докона-ного виду, що мають негативну характеристику і передають стан розпачу, безнадії. Наприклад: Не розкрити *спалені* уста [4].

Самою назвою своєї поезії «Убійникам» Є. Маланюк дає негативну оцінку, поки що не розкриваючи, про кого йдеться.

Поет добирає слова й сполуки на позначення зловмисного, підступного, тобто немотивного в його найбільш убивчих, смертельно небезпечних виявах: в нещасний час, божевільний, куб-ло гнилих утопій, з крові, гниль і зло, незроджений, мертві два століття, харчовані невласним хлібом, дикунів державна дуба, люто, мордувала, здушить, скалічать, отруїть, зрада, підняти їдь, найнята отрута, бруд [4].

Метонімія є використання імені чи прізвища автора замість назв його творів. Поезія Є. Ма-ланюка має яскраві зразки цього образного явища, як от:

Гарячий день втопивсь в нічній прозорій млі.
Ти довго Шекспіра перекладав сьогодні –
І знав, що все це – в тьму, в майбутнє цій землі.
В неславу й забуття А ніч – лунка безодня –
Дзвеніла зорями ... І сторінки по одній ще
Ще мерехтять в очах. – І на нічнім теплі
Ти полетів у даль, туди, де вже світлів
Похмурий небосхил зорею передодня [4].

Екфразис – докладний опис пам'яток мистецтва (скульптур, картин, графіки, архітектурних прикрас, палаців тощо). У Маланюка знаходимо:

Срібна чуприна, чоло пророче,
Ні, не порожній зір німби –
Земні телескопічні очі
Бачать майбутнього буряні доби.
В панцер закутані груди і плечі,
Тінню за ними – спалені крила,
Серце юне тіло старече
Пурпур і бронза окрила.
Риму козацького сивий Марсе! –
Чули століттями, віщій гетьмане,
Гул погребовий полтавського маршу
Крізь Петербургу затруті тумани [4].

Анафора – повторення на початку віршованих рядків слів чи словосполучень із метою посилення їхнього звучання. Є анафора звукова, лексична, синтаксична.

Є. Маланюк використовує ритмічну і паузну анафору:

Прокопуєм геометричні луки,
Прокреслюєм канву координат,
А він з небес простре космічні руки
І над зухвальством сіє засів муки,
І смертю нам життя перетина [4].

Одна з найпростіших, але часто вживаних у поезії Є.Маланюка стилістичних фігур – повтор. Слова повторюються в одному висловленні задля наголошення думки, фрази, деталі, інтенсивності вияву переживань, посилення зображально-виражальних можливостей твору. Наприклад:

«А були ж Ви як ранок, як травень,
А були ж ви як росяний сад.»
«Правда ж, крилами кружилась гордість?
Правда ж, медом і сонцем пекло?»
«Тапер, коли кругом руїни й вітер,
Я припадаю знов до твоїх ніг, –
Прости, прости, – молю, невтішний митар,
Прости, що я не син, не син тобі ще,
Бо й ти – не мати, бранко степова»
З твоїх степів летять птахи зловіщі,
А я творю зневажливі слова.»
«Там, де доріг життя – розтоки,
Там, де немає таємниць,
Там все просте, як срібна гривка,
Якою платиш за питво.»
«Біблійним ароматом – коси
Біблійна давнина – лани.
Дай всі принади! Всі спокуси!
Всім спілим тілом полони!»
«Невже ж надії всі – пропащі?
Невже ж даремно одгорів?
Врятований з самої пащі
Нещадно хижих тих років?»
«Довершуй непотрібні вірші,
Віршуй вогнем останніх сліз,
Віршуй! Бо вже не буде гірше –
Ні там, ні тут: здихає скрізь» [4].

У Маланюкові поезії присутні всі пори року, але найбільше медитативну енергію містять строфи, які фіксують перехід літа в осінь. Все, мов у природі – органічно, спокійно, плинно. І раптом паралелізм до зображуваної картини повертає думку в інше русло: літо завершує себе «золотом пізніх плодів». А поет..?

«Літо тоне як віск. Догоряє підскарбій-серепень.
Смертна постеля його – золото пізніх плодів.
Не поспіває строфа услід легкостопій Евтерпі –
В вірші блаженно-важким никне далекий спів» [4].

Лінгвістичний аналіз творів Є. Маланюка виявляє особливе смислове наповнення номінацій, що вживається на позначення поняття, рідної землі. Поет свідомо уникає частого вживання назви «Україна», тим більше смислове навантаження несе ця номінація в нечисленних випадках її використання. Є. Маланюк простежує закономірність еволюції конотативного ореолу цієї лексеми від «калічних україн», «окраїни тьми», «назви болісного серця й пекучої, аж гіркої любові», – до грізного застереження ворогам: «Україна рокоче залізною», – і світлого пророцтва: «Крізь дим руїни Україну Новий узріє чоловік» [4].

Номінація «Русь» постає співвідносною з попередньою лексемою «Україна» – «як знак духовних уз», що в тьму співучим світлом світить. Але Є.Маланюк часто вживає на позначення поняття рідної землі перифрастичні метонімічні номінації, представлені словосполученнями двох лексико-семантичних груп з опорними лексемами:

- 1) «степ», «лан», «земля» (конкретної лексики) та
- 2) «простір», «далина», «широчінь», «вись» (абстрактної).

Семантико-структурним поліфонізмом і високим звучанням образу Матері-землі поет стверджує велику і просту істину, яку кожна юдина відкриває для себе заново, читаючи його рядки:

Що не треба за платно метикувати
В залежності від нагод і годин, –
Тільки знати: Вона – Мати,
Ти – син [4].

Найменування «Еллада», яка насичується різним емоційно-оціночним забарвленням у зв'язку з висвітленням різних граней («Елладо Скитська, Елладо степова Сарматських Афродит, кирпатих Аполлонів», «Чорна Еллада», «антично-ясна»).

Багатогранна структура образу Батьківщини в поезії Є. Маланюка виявляється не тільки в часовому вимірі, а й у просторовому.

«Степ», «простір», «вітер», «море», «сонце» – ці образи-символи невіддільні від історії країни. З одного боку, їх зв'язок постійно відчувається в контекстуальній співвіднесеності мовних одиниць («Історію вогненним вітром гнало ...»; «Історія – вітрами над простором»; «Херсонська прерія – мов Січ, а кобзарем – херсонський вітер ...» [4]). З другого, ці образи постають як історичні змінні; їх позитивні чи негативні конотації залежать від авторської оцінки подій, сугестивно з ними пов'язаних («... чорний вітер дме з півночі ...»; «Повіє вітер з Понту. Скитський степ обудиться, зітхне ...»).

У творах Євгена Маланюка віднаходимо широке впровадження означуваних епітетів, порівнянь, які образно наголошують на характерних ознаках, якостях певних предметів чи явищ, тим самим збагачуючи тексти смисловими та емоційними нюансами.

Протягом довгого і складного життя, зітканого із «переходів та ісходів», Є. Маланюк жодного разу не зрадив собі, не зрікся свого добровільного вибору, того хресного шляху, який пророкувала його розіпнута душа. Свідчення тому – низка поетичних книг, історіософічні, літературно-критичні статті, нариси. У поета, дослідника, публіциста Є. Маланюка один адресат і один герой – Україна. І то однаково стосується як творів, у яких поет величає її степовою Елладою, так і тих, де митець з болем і гнівом називає Україну «Приською гетьмана Петра» [3].

У царині поезики Євген Маланюк – симфоніст. Саме це його ріднило з Павлом Тичиною. Він вільно оперує художніми засобами і класичної поетичної мови, й найсучаснішими образами версифікаційними трансформаціями її. Виваженість, наукова точність слова в історіософській поезії поєднується з гранично вираженою емоційністю, просто – бурею пристрасті. Крім того, поет виробив власну мову символів, що є водночас і знаряддям, і результатом його світоаналізу. Саме символізм визначає одну із провідних рис поетичного мовлення Маланюка – лаконічність як принцип, що регулює структуру тексту [3].

У своїй інтимній поезії Є. Маланюк плекає глибоко традиційну, до біблійних порівнянь і співвіднесеність сягаючи образну систему. Проте рівночасно його поетична візія дуже сучасна, а на рівні відтворення емоційної респекції він лишається одним із найщиріших поетів у світовій галереї [2].

Список використаних джерел

1. Арістотель. Поетика / Арістотель. – К., 1976.
2. Качуровський І. Основи аналізу мовних форм (стилістика). Фігури і тропи / Ігор Качуровський. – Мюнхен – Київ, 1995.
3. Маланюк Є.Ф. Невичерпальність: Поезії. Статті: [для ст. шк. віку] / Маланюк Є.Ф. – К.: Веселка, 1997. – 318 с.
4. Маланюк Є. Поезії / Євген Маланюк. – Львів: Фенікс ЛТД, 1992. – 685 с.
5. Мацько Л.І. Стилістика української мови / Л.І. Мацько, О.М. Сидоренко, О.М. Мацько. – К., 2003.
6. Словник тропів і стилістичних фігур [уклад. В.Ф. Святовець]. – К.: ВЦ «Академія», 2011. – 176 с. (Серія «Nota bene»).
7. Тимошенко Ю. Метафора в романтизмі / Ю. Тимошенко // Наукові записки кафедри української літератури. Літературознавство. Фольклористика. Культурологія. – Черкаси, 2000. – Вип. 1. – С. 23-26.

Summary. The article deals with the usage of the lingo-stylistic peculiarities by Yevhen Malaniuk's works as follows metaphor, metonymy, epithet, anaphora, the detailed description of the architectural places.

Key words: lingo-stylistic analysis, metaphorical structures, metonymy, epithet, anaphora, an image.